

СЕКЦІЯ 5 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.62

Добровольська О.В.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

У статті описуються проблеми з фінансуванням малих та середніх сільськогосподарських підприємств в умовах глибокої економічної кризи та посиленої девальвації національної валюти. Шляхом міркувань і результатів у дослідженні визначено комплекс дій і заходів, спрямованих на забезпечення та розвиток кредитних спілок у районах і селах у сучасній Україні. Розглянуто особливості кредитних спілок в порівнянні з комерційними банками, чинники, які стримують розвиток кредитних спілок, а також існуючі загрози та проблеми, з якими стикаються кредитні спілки у поточній роботі з позичальниками.

Ключові слова: кредитна спілка, кооперативи, агровиробництво, кредитування, споживче кредитування, фінансовий механізм, фермерські господарства сімейного типу.

Добровольская Е.В. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ КРЕДИТНЫХ СОЮЗОВ В АГРАРНОЙ СФЕРЕ УКРАИНЫ

В статье описываются проблемы с финансированием малых и средних сельскохозяйственных предпринимателей в условиях глубокого экономического кризиса и усиливающейся девальвации национальной валюты. Путем рассуждений и результатов в исследовании определен комплекс действий и мер, направленных на обеспечение и развитие кредитных союзов в районах и селах в современной Украине. Рассмотрены особенности кредитных союзов в сравнении с коммерческими банками, факторы, которые сдерживают развитие кредитных союзов, а также существующие угрозы и проблемы, с которыми сталкиваются кредитные союзы в текущей работе с заемщиками.

Ключевые слова: кредитный союз, кооперативы, агропроизводство, кредитование, потребительское кредитование, финансовый механизм, фермерские хозяйства семейного типа.

Dobrovolskaya E.V. MODERN CONDITION AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF CREDIT UNIONS IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

The article describes the problem of financing small and medium agricultural entrepreneurs in conditions of deep economic crisis and the increasing devaluation of the national currency. By reasoning and results of the study identified a set of actions and measures aimed at support and development of credit unions in the districts and villages in modern Ukraine. Describes the features of credit unions in comparison with commercial banks, factors that hinder the development of credit unions, as well as the existing threats and challenges faced by credit unions in the current work with borrowers.

Keywords: credit Union, cooperatives, agricultural production, lending, consumer lending, financial mechanism, farm family type.

Постановка проблеми. Ми знаємо специфіку нинішньої весни і специфіку весняно-польових робіт. Через глибоку економічну кризу, посилену девальвацію національної валюти наші аграрії втратили свої фінансові ресурси, бо вони знецінилися, а тепер постала необхідність проводити польові роботи, купувати пальне, мінеральні добрива, запчастини до сільгосптехніки, насіннєвий матеріал і багато чого, що потребують ці роботи. Але це все прив'язано до долара і ціна на це все суттєво зросла. Отже, на порядок денний вийшло питання, як виживуть наші сільськогосподарські виробники, чи залишаться на ринку, чи хтось змушений буде зменшити площі, які обробляє і це може негативно позначитися на стаці нашого сільського господарства, яке на сьогодні є провідним сектором нашої національної економіки. Особливо гостро це питання торкнулося малих та середніх сільськогосподарських підприємств – це особисті селянські господарства, фермерські господарства, бо вони не можуть доступитися до банківських кредитів. Великі банки часто їх не помічають, оскільки у них немає достатньої кількості заставного майна і, зрештою, ті відсотки, які пропонують комерційні банки є надто високими і переобтяжливими для малого бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання виникнення кооперативної ідеї та аналізу діяльності перших кооперативів присвячені праці І. Витановича [1], К. Пажитнова [9], М. Туган-Барановського. Вагомий внесок у дослідження проблем кредитно-кооперативного руху зробили такі вчені, як Р. Бігун, А. Качор, О. Моргун, О. Саленко та ін. Різноманітним аспектам наукових розробок із питань функціонування кредитних спілок присвячені праці сучасних учених-економістів М. Алімана, С. Бабенка, В. Гончаренка [2, 3], Р. Коцовської, А. Оленчика, А. Пантелеймоненка [10], А. Стадника. Вирішенню проблеми формування кооперативного сектора в сільському господарстві приділено достатньо уваги в роботах М. Дем'яненка, П. Макаренка, М. Маліка, П. Саблука, С. Юрія та інших. Завдяки доробку цих вчених сформульовано підґрунтя для подальших наукових досліджень. Водночас залишаються недостатньо висвітленими питання удосконалення фінансового забезпечення та розвитку кредитної кооперації в Україні, які б враховували реальний стан аграрної економіки та перспективи розвитку, а також можливості кредитування суб'єктів підприємницької діяльності кредитними спілками.

Постановка завдання. Тож і постає питання до кредитних спілок – чи спроможні вони в надто складний для селян час підтримати їх своїми фінансовими ресурсами і посприяти в подальшому розвитку малого та середнього сільськогосподарського підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання не нове, воно мабуть загострилося у 2015 році через те, що регулятор підняв облікову ставку до 30%. Селяни продали у цьому році все своє збіжжя за тими цінами, які склалися у 2014 році з прив'язкою до того курсу, який був на той час. Якщо взяти посівну компанію, яка необхідна до проведення, то майже 75% витрат припадає на імпортні складові: паливно-мастильні матеріали, запчастини, пестициди, гербіциди, мінеральні добрива тощо і тільки 25% – на витрати, які мають українське походження. Отже, 75% прив'язано до іноземної валюти, імпортується, у зв'язку з чим вартість витрат на 1 га порівняно з весняною компанією минулого року зросла. Якщо планові витрати склали 2087,00 грн на га, то в поточному році декларують 3500,00 грн, це з урахуванням того, що селяни мали перехідні залишки: насіння, тощо. Ми говоримо про те, що селяни докупували матеріально-технічні засоби за ціною поточного року за курсом поточного року, який стрибнув до більше сорока і опустився до більше 20,00 грн. Це суттєво призвело до подорожчання посівної кампанії. Якщо взяти по макроцифрах, то на посівну кампанію цього року витрачено 67 млрд грн, для порівняння в минулому році – 42,8 млрд грн (з урахуванням весняно-польових робіт АР Крим, Луганської і Донецької областей). Тобто ми маємо посівну кампанію, що майже вдвічі подорожчала.

Хочу привернути увагу до того, що відбувається в банківському секторі. Відтік капіталу призвів до того, що великі банки зосередили свою увагу на поточному кредитуванні тієї клієнтської бази, яка була у них до початку поточного року.

Всі розуміють, що аграрний сектор є «локомотивом», тому що надає найбільшу виручку у валюті, яка приходить в Україну серед всіх інших галузей, але, окрім того, ми маємо цей «локомотив», який повинен дати роботу зокрема машинобудівній галузі, хімічній, транспортній. Таким чином, з одного боку, ми маємо підвищений попит аграріїв до коштів 66-67 млрд грн, а з другого, ті пропозиції по кредитах, які надають банки дуже обмежені, попит зріс, пропозиція звичайно, що зменшена, проценти завищені.

Банкіри декларують, що вони мають справу у своїх кредитах з банком землі від селянина від 500 гектарів і більше, бо до 500 гектарів вони вважають ведення бізнесу з операційних витрат дуже дороге і вони просто не обслуговують таких клієнтів. Ніша, яка залишається незаповненою, визначена, єдине питання залишається, що може дати селянин, щоб одержати кошти, і хто ці кошти може дати.

Тема спілкування нагальна. Банківські установи вказують на те, що аграрний сектор має найкращу динаміку повернення взятих запозичень серед інших галузей економіки – неповернення до 7%, а по Україні неповернення коливається на рівні 12%.

Ніхто не говорить про те, що бізнесу довіряють, НБУ констатує про те, що банківський сектор вже перейшов від формального дослідження і оформлення предмету застави під ті кошти, що беруться, до безпосереднього вивчення (вони почали вже вивчати і розуміються на агровиробництві, мають відповідних агрономів, зоотехніків, які вивчають бізнес) і

в першу чергу вони кредитують сам бізнес і вдруге оформляють безпосередньо документи, які вимагає регулятор для того, щоб кредит був залучений.

Таким чином, кредитні спілки – це тільки невеликий сегмент кредитної кооперації. Надання кредитних послуг кредитними спілками займає 10 частину всього ринку – 2,6 млрд активів, тоді як ринок надання кредитних послуг – 13 млрд активів.

Всеукраїнська асоціація кредитних спілок України – ВАКСУ – об'єднує 140 кредитних спілок, з них 29 є учасниками робочої групи Аргоінвесту.

Тільки 29 кредитних спілок у надскладному 2014 році надали кредитів сільськогосподарським виробникам на суму 17 млн грн, якщо в рамках держави – це мало, а якщо 29 кредитних спілок – це непогано.

Як використати кредитні спілки як фінансовий механізм – залучити об'єднані кредитні спілки, як провідник ресурсу. Об'єднання кредитних спілок Національна асоціація кредитних спілок України – НАКСУ, через яку сьогодні реалізуються різні програми, надають кредити під 19% річних на залишок суми.

Кредитні спілки здебільшого займаються споживчим кредитуванням. Частка у 2011 році агрокредитів у кредитному портфелі кредитних спілок – 6-8%, сьогодні – за 19%. Це новий крок, нові програми, нові види кредитування.

Як показують дослідження, кредитні спілки відображають кредити домогосподарств у складі споживчих кредитів, наданих на інші потреби. Це спричинено тим, що усі фізичні особи перебувають у рамках закону про захист прав споживачів і така традиція існує роками. Тому в державній статистиці ми бачимо значно менші відсотки. Це лише буде означати, що частина кредитів, яка працює на селі, знаходиться і формує власне більшу частку того блоку кредитів, які називаються споживчими.

Що є малий бізнес для сільського господарства України? Зараз стоїть питання для виживання малого, дрібного та середнього бізнесу в Україні. Малий бізнес – це 80% овочівництва, 90% – ринку картоплі, більше 20% – зернові. Фінансувати треба тих, хто вже працює і існує.

Особливостями кредитних спілок є:

1. Кредитні спілки найбільше знаходяться до малого і дрібного сільськогосподарського бізнесу (розташовані в сільській місцевості). Для порівняння, кредитні установи сконцентровані у великих містах і доступ виробника до кредитів обмежена, а також дуже високі середньорічні відсотки по кредитах. Якщо порівняти проценти по споживчим кредитам комерційних банків – майже 700% річних, а кредитні спілки надають під 44%. Тому сільськогосподарським виробникам цікаві ближчі і дешеві кредити.

2. Кредитні спілки видають незначний розмір кредиту: на ведення сільського господарства у 2014 році – 8 000 грн, а фермерам – від 80 000 грн до 110 000 грн. Цифри сформовані на підставі ринкових відносин та попиту, того, що більше потребується.

3. Багато сумнівів, чи буде комерційний банк кредитувати під такі проценти і під заставу. У комерційного банку застава складає 200-250% від тієї суми, що хоче позичальник отримати. Необхідно 100 000 грн, надай застави на 200-250 тис. грн. Як працюють кредитні спілки: 80% кредиту надається під поруку, 20% – застава, якою може бути трактор, корова. Жодний комерційний банк на це піде.

4. Говорячи про членство у ВАКСУ, хочемо підкреслити, що 70% кредитних спілок – це ті, що працюють в районних центрах і селах. Це означає,

що вони кредитують саме селян і значна частина їх ресурсів працює на розвиток домогосподарств, у тому числі і на потреби домашнього виробництва, збіжжя, тваринництва.

У статистиці цікавий момент у тому, що в минулому році обсяги кредитів на село збільшилися щодо попередніх років удвічі. Люди у селі бачать свою перспективу і хочуть планувати своє життя й орієнтувати його на отримання доходів в агросекторі.

Міські кредитні спілки все більше йдуть шляхом створення відділень у районних центрах і селах, розуміючи, що селянська громада – це дуже міцна структура і кредитування на селі в дійсності забезпечує не тільки підтримку тих громад, а і гарну статистику щодо повернення кредитів.

5. Існує тенденція до збільшення попиту на агрокредити, оскільки кількість банків з агрокредитування щороку зменшується (комерційні банки не кредитують з осені).

6. Навчивши позичальників, як знижувати собівартість виробленої продукції і розвивати господарство у бік інфраструктури, кредитні спілки отримують надійних позичальників, які зможуть отримувати прибутки цілий рік. Кредитні спілки не тільки кредитують, а і проводять багато семінарів, навчають людей. Працівники кредитних спілок вивчають ринок і консультують сільськогосподарських виробників – від вирощування, пакування, логістики до кінцевого споживача. Банки про це знають, але ніколи вони цим займатися не будуть для дрібних домогосподарств. Кредитні спілки цим займаються, тому що це вони роблять для своїх пайщиків, членів. Кредитні спілки зацікавлені і піклуються про те, щоб пайщик більше заробив коштів і погасив свої зобов'язання.

Чинники, які стримують розвиток кредитних спілок:

1. Кредитні спілки обмежені законодавчо: дозволено кредитувати виключно фермера або сільськогосподарського виробника, не можуть кредитувати господарства. Надто застарілий і не актуальний закон «Про кредитні спілки» від 2002 року, необхідна його нова редакція.

2. Відсутність у державному бюджеті 2015 року цільових програм підтримки сільськогосподарських виробників.

3. Необхідність залучення кредитних спілок до різних державних цільових програм з урахуванням особливостей кредитних спілок і певних фінансових обмежень.

Загрози та проблеми, з якими стикаються кредитні спілки в роботі з позичальниками:

1. Більшість сільськогосподарських товаровиробників працює по традиційним технологіям з низькою рентабельністю, тому погашення кредиту займає 2-3 роки, а не 1 рік за планом. Комерційні банки у таких випадках отримують рефінансування і сьогодні заробляють на валюті, кредитні спілки не отримують рефінансування, але ж члени кредитних спілок більше довіряють кредитним спілкам, ніж банкам.

2. Інфляція змушує збільшувати кредити на оборотні засоби, а застава залишається на тому ж рівні.

Необхідно зауважити, що на сьогодні в Україні налічується 40 тис. фермерських господарств і ця цифра є сталою, і не йде останнім часом в розвиток, мабуть це є той ресурс, який вичерпано. Але є можливість створення сімейних фермерських господарств або фермерські господарства сімейного типу. У Верховній Раді України на друге читання буде податися відповідний законопроект, у першому читанні

він прийнятий. Передбачається, якщо цей інструментарій впровадиться, то Україна отримає не 40 тис. фермерських господарств, а від 400 до 700 тисяч фермерських господарств сімейного типу. Це є та сама база для кредитних спілок, бо вони потребуватимуть невеликих за сумами кредитів. Необхідно над цим подумати і врахувати це у новому законі про кредитні спілки, тому що не завжди фермерські господарства сімейного типу будуть юридичними особами, а частогусто – в якості СПД фізична особа.

Але ми приєднуємося до думки, що не фермерські господарства сімейного типу будуть базою для кредитних спілок, а навпаки, уже сьогодні кредитні спілки «виростили» позичальника-селянина, який фактично постійно користувався послугами кредитних спілок і готовий зараз сформувати ту когорту і стати фактичним учасником цього процесу по створенню фермерських господарств сімейного типу, якщо цей законопроект буде ухвалений і буде враховувати всі ті моменти, які є важливими.

Зазначемо, що аграрна економіка багатокладна, існують великий, середній і малий бізнес. Агрохолдинги самостійно виходять на міжнародні ринки, бо це виробничий процес, це суцільні цехи на землі.

Але ж Україна потребує села, і малий та середній бізнес понад усе дбає про розвиток сільських територій, створює робочі місця, наповнює місцеві бюджети своїми податками і, зрештою, він не дає українському селу вмерти. Тому, поки ми говоримо про малий і середній бізнес, то поряд з економічним аспектом ми зачіпаємо і соціальний момент, і він дуже багато важить для майбутнього українського села і саме у цьому контексті діяльність кредитних спілок дуже багато важить.

Зупинимось також на темі доставки фінансового ресурсу в кінцевому результаті до селянина, а саме, хто прийматиме на себе валютний ризик, якщо інвестор-іноземець має намір вкласти в Україну інвестицію в валюті. На нашу думку необхідно продумати механізм об'єднання банківської сфери і кредитних спілок і змінити тему конкуренції на тему співпраці. У такому разі банкіри рахують собівартість по окремому кредиту і, якщо дохідність є меншою за витрати по його обслуговуванню, вони просто не будуть цим займатися, бо це їм нецікаво і невигідно. Саме тут можна поєднати свої зусилля, якщо йдеться про валютні інвестиції. Відтак кошти в іноземній валюті можуть бути розміщені в банківській установі. Банк має право працювати з валютою і отримує цей ресурс на депозит. Під гарантію цього депозиту фактично банк надає кредит в гривневій масі кредитній спілці, яка вже знає, що робити з цими грошима. Кредитні спілки нададуть ці гроші конкретним людям в сумах, які будуть становити 10 000 грн, 15 000 грн, 20 000 грн. Від того, як будуть міцніти наші особисті домогосподарства, як вони почнуть перетворюватися на сімейні фермерські господарства, так будуть зростати і обсяги цього кредитування.

Висновки з проведеного дослідження. Ми пропонуємо продумати фінансовий механізм, який дозволить об'єднати державні банки, які можуть взяти безпосередню участь у цьому процесі, і кредитні спілки, які будуть реалізовувати цільові програми. Таким чином, ми зможемо не наражати нашого позичальника на валютні ризики і не наражати кредитні спілки, які не можуть працювати з валютою, і, таким чином, ми донесемо цей фінансовий ресурс до кінцевого споживача.

Хочемо також підкреслити, що кредитні спілки активно допомагають сільгоспвиробникам, при тому

використовуючи кошти місцевих громад. Отже, при цьому акумулюється місцевий ресурс, який працює на місцеву громаду і, коли підніметься загальний рівень життя в Україні, то, відповідно, цей ресурс збільшиться.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Витанович І. Історія українського кооперативного руху (Із праць Історико-філософської секції НТШ) / І. Витанович. – Нью-Йорк, 1964. – 624 с.
2. Гончаренко В.В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи: міжнародний досвід та українська практика / В.В. Гончаренко. – К. : Наук. думка, 1997. – 240 с.
3. Гончаренко В.В. Розвиток кредитних спілок України в умовах фінансової кризи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrcsoorjournal.com.ua/num/goncharenko.htm>.
4. Дані Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfr.gov.ua>.
5. Дані Національної асоціації кредитних спілок України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrcu.kiev.ua>.
6. Закон України від 12.07.2001, № 2664-ІІ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.ra-da.gov.ua/laws/show/2664-14>.
7. Інформація про стан і розвиток кредитних спілок України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfr.gov.ua/733>.
8. Козинець П. З повагою до минулого, з поглядом у майбутнє / П. Козинець // Вісник кредитних спілок. – 2003–2004. – С. 5-7.
9. Пажитнов К.А. История кооперативной мысли / К.А. Пажитнов. – Петроград, 1918. – 435 с.
10. Пантелеймоненко А.О. Становлення кооперації в українському селі: історико-економічні аспекти : монографія / А.О. Пантелеймоненко. – Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2006. – 227 с.
11. Про кредитні спілки : Закон України від 20 грудня 2001 р. // Голос України. – 2002. – № 13. – С. 10-25.

УДК 336.71:338.984

Доценко І.О.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Хмельницького національного університету

Шпонарська А.М.
магістр
Хмельницького національного університету

СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ В БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню фінансового планування в банку. Визначено сутності поняття «фінансове планування», здійснено його критичний аналіз. Досліджено сутність системного підходу по відношенню до фінансового планування в банківській діяльності. Запропоноване власне визначення «фінансове планування» з позиції системного підходу. Вивчено роль стратегічного, тактичного та оперативного фінансового планування в системі фінансового планування банку. Запропоновано структура компонентів фінансового плану банку у розрізі: плану активів і пасивів банку, плану доходів і витрат банку, плану прогнозних значень основних фінансових показників діяльності банку. Визначено процедуру фінансового планування діяльності банку.

Ключові слова: система, фінансове планування, фінансова стратегія, стратегічне планування, тактичне планування, оперативне планування, фінансовий план.

Шпонарская А.М., Доценко И.О. СИСТЕМА ФИНАНСОВОГО ПЛАНИРОВАНИЯ В БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Статья посвящена исследованию финансового планирования в банке. Определены сущности понятия «финансовое планирование», осуществлен критический анализ данного понятия. Исследована сущность системного подхода по отношению к финансовому планированию в банковской деятельности. Предложено собственное определение «финансовое планирование» с позиции системного подхода. Изучена роль стратегического, тактического и оперативного финансового планирования в системе финансового планирования банка. Предложена структура компонентов финансового плана банка в разрезе: плана активов и пассивов банка, плана доходов и расходов банка, плана прогнозных значений основных финансовых показателей деятельности банка. Определена процедура финансового планирования деятельности банка.

Ключевые слова: система, финансовое планирование, финансовая стратегия, стратегическое планирование, тактическое планирование, оперативное планирование, финансовый план.

Shponarska A.M., Dotsenko I.O. THE SYSTEM OF FINANCIAL PLANNING IN BANKING

The article is sanctified to research of the financial planning in a bank. Sущности of concept «financial planning» is certain, he is carried out walkthrough. Essence of approach of the systems is investigational in relation to the financial planning in bank activity. An offer own determination the "financial planning" from position of approach of the systems. The role of the strategic, tactical and operative financial planning is studied in the system of the financial planning of bank. It offers structure of components of financial plan of bank in a cut: to the plan of assets and passive voices of bank, plan of acuestss and charges of bank, plan of prognosis values of basic financial performance of bank indicators. Procedure of the financial planning of activity of bank is certain.

Keywords: system, financial planning, financial strategy, strategic planning, tactical planning, operative.

Постановка проблеми. Загострення конкурентної боротьби в банківському секторі, зниження темпів приросту обсягів фінансових ресурсів, зменшення рівня доходів і, відповідно, збільшення витрат обумовлюють необхідність підвищення ефективності

системи управління банківською діяльністю та її ключового елемента – фінансового планування. Саме фінансове планування є основою фінансового управління банком, яке дозволяє з урахуванням специфіки конкретного етапу розвитку визначити мету